

Noi date privind “depuneri” rituale în peșteri din Mehedinți

Cristian LASCU*
Silvia MARINESCU-BÎLCU**

Résumé: Dans les grottes d'Oltenie les expéditions spéléologiques ont découvert quelques offrandes appartenant à l'Epoque du Fer.

Mots clés: Oltenie, Hallstatt, La Tene, offrande, grotte.

Cuvinte cheie: Oltenia, Hallstatt, La Tene, ofrandă, peșteră.

Peșterile au fost uneori utilizate în preistorie și ca situri funerare. În unele cazuri cadavrele au fost înhumate în sedimentul speleal, altele au fost depuse direct pe planșeul galeriilor. În preajma scheletelor au fost adesea puse în evidență ceramică, unelte, obiecte de podoabă. Majoritatea descoperirilor arheologice de acest gen s-au făcut în peșteri din Transilvania și datează din neolitic, bronz și Hallstatt. Sunt bine cunoscute descoperirile din partea de nord a Munților Pădurea Craiului și zona Depresiunii Beiușului — peșterile Moanei, Gaura Ungurului, Vadu Crișului, Vacilor din Valea Albioara, etc. Unul dintre autori a participat la investigațiile asupra sitului excepțional din Peștera cu Morminte (G. Halasi *et alii*, 1985, p. 247–251; G. Halasi, I. Emödi 1985, p. 232–234).

În ciuda faptului că în nordul Olteniei se află unele dintre cele mai mari cavități carstice care prin configurația galeriilor și contextul morfologic prezintă condiții favorabile, în foarte puține cazuri a fost pusă în evidență o utilizare funerară, sau o “depunere” de alt gen. De aceea, considerăm că prezintă interes semnalarea a două cazuri recent descoperite în Valea Motrului–Munții Mehedinți și Peștera Euran–Podișul Mehedinți.

Peștera Euran este situată în satul Jupânești, com. Cireșu (jud. Mehedinți), la cca. 24 km spre nord de Drobeta–Turnu Severin. În lungime de 3650 metri, cu un cavernament complex dispus pe două nivele principale, peștera reprezintă sectorul nord–estic al complexului carstic Topolnița–Euran, cel mai important din sudul României.

Intrarea se află la baza unui perete calcaros de peste 30 m înălțime care domină lunca pârâului Ponorăț care se pierde printr-un ponor, 8 m mai jos. În abriul ce domină intrarea și imediat după intrare au fost făcute sondaje arheologice ce au pus în evidență ceramică getică.

După culoarul scund de la intrare, galeria ia proporții. Urmează o zonă descendentă cu numeroase blocuri ce sugerează că procese mecanice recente au modificat masiv configurația inițială a galeriei. După cca. 35 m de coborâre, panta galeriei se atenuează și urmează o porțiune ascendentă mai abruptă. În acest punct am observat, cu prilejul unei vizite mai vechi, o piesă de os de 14 cm lungime, cu urme evidente de prelucrare (fig. 2/3). Pe baza acestui indiciu am efectuat ulterior o investigație mai amănunțită, observând cu atenție puținele petice de sediment speleal neacoperite de blocurile de prăbușire recentă (fig. 1). Într-un sector foarte accidentat situat lângă peretele nordic, cu o suprafață de cca. 6.5 m² am observat un număr de peste 30 fragmente de oase lungi, cu aspect de așchii mai mult sau mai puțin regulate și cu indicii de prelucrare, dar și oase întregi sau prezentând urme de percuție cu un obiect dur. Oasele proveneau de la diverse resturi scheletice de animale.

Chiar la baza peretelui calcaros (fig. 1), între blocuri de incaziune de peste 2 m grosime (în zona unde găsisem resturile osteologice), am mai descoperit un galet de amfibolit, o fusaiolă și, într-o acumulare de argilă de decalcifiere amestecată cu fragmente angulare de rocă, am remarcat o intruziune de formă tronconică neregulată, de 25–30 centimetri înălțime, contrastând cromatic cu restul sedimentului, prezentându-se ca o pată cenușiu–maronie cu contururi difuze, pe fondul roșu–ocru al argilei plastice speleale, pigmentate cu câteva puncte negre. Pata era încadrată de fragmente ceramice în poziție verticală. La o examinare sub lupă am constatat că sedimentul maroniu–cenușiu

* Institutul de Speologie „Emil Racoviță” București.

** Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan” București, str. Henri Coandă 11.

este un amestec de argilă pământoasă cu cenușă. Punctele negre erau bucăți de 3–15 cm de cărbuni, provenind de la conifere (?). Fragmentele ceramice au fost colectate și prezentate spre expertizare Institutului de Arheologie “Vasile Pârvan”.

În urma restaurării a rezultat un vas–borcan lucrat cu mâna, din pastă modestă cu nisip și impurități în compoziție, ars inegal la diverse nuanțe brune cu pete cenușii la exterior și brun–cenușiu la interior. Netezit cu grijă pare a fi fost inițial și lustruit, dar acesta s-a pierdut aproape complet. Pe linia diametrului maxim au fost plasate trei proeminențe organice albiate din care pleacă spre buză câte un brâu alveolar (fig. 2/1). Forma, decorul și modul de tratare a suprafețelor pledează pentru încadrarea lui în sec. IV–III a.Cr. Fusaiola, de formă bitronconică, fusese lucrată din pastă relativ bună, arsă la negru–cenușiu pătat, lustruită cu grijă, dar tocită la ambele extremități (fig. 2/2). Galetul de amfibolit (puternic rulat), de culoare cenușiu–verzui închis, având o formă lenticulară, prezintă urme de uzură pe două fețe alăturate (cu tendințe de fațetare), iar pe cele două muchii dintre ele spărturi semicirculare de mici dimensiuni (ciobituri) rezultate din percuție pe un obiect dur (fig. 2/12). Cât privește ocurența posibilă a rocii, ea este de aflat în șisturile metamorfice aparținând Autohtonului danubian din vecinătatea de vest–nord–vest a orașului Drobeta–Turnu Severin, deci foarte aproape de locul descoperirii complexului în discuție.

Printre resturile osteologice, remarcăm patru vârfuri – mai sus amintita piesă de os lucrată pe un metapod de *Equus caballus*¹ lateral II sau III, îngrijit finisată cu proximitatea distală bine ascuțită și șlefuită (fig. 2/3); un altul tăiat pe o ulnă dreaptă de *Ovicaprin/Capreolus*, juvenil/subadult (fig. 2/7); cel de al treilea lucrat dintr-o diafiză stângă de tibie de *Ovicaprin/Capreolus* (fig. 2/4); și, în sfârșit, cel de al patrulea tăiat pe o diafiză stângă tot de *Ovicaprin/Capreolus* (fig. 2/5). Alte resturi osteologice neprelucrate provin de la un metapod proximal de *Bos taurus*, rulat și fosilizat (fig. 2/9); de la ulna stângă a unui *Cervus elaphus*, poate aleasă în vederea transformării ei tot într-un vârf (fig. 2/10); de la un metacarpian stâng epidistal, subadult/adult având pe una din fețe desprinderi intenționate în vederea obținerii unei baghete (fig. 2/11) și, în sfârșit, o ulnă stângă de *Ovis/Capra*, care prin prelucrare ar fi putut fi transformată tot într-un vârf.

Din analiza materialului identificat și a contextului în care acesta se prezintă putem trage următoarele concluzii:

— situl descris este accesibil prin depășirea unei strâmtoări foarte scunde și parcurgerea unui traseu accidentat și se află în zona de obscuritate totală. De aceea, accesul nu putea fi făcut decât folosind surse de lumină, opaițe sau torțe.

— din cauza pantei descendente partea inferioară a galeriei unde au fost identificate obiectele, prezintă o temperatură relativ scăzută și supusă fluctuațiilor anotimpuale. Vara temperatura nu depășește 8–9 grade dar iarna ea acționează ca o capcană de aer rece, putând fi atinse frecvent temperaturi negative. Faptul este dovedit prin prezența unor cruste calcitice de descumare epilitică produse prin gelifracție, microforme de dezagregare foarte caracteristice, folosite ca indicator paleoclimatic.

Pe baza tuturor acestor observații suntem, credem, îndreptățiți să vedem în descoperirea noastră o “depunere” intenționată legată probabil de un anumit ritual, posibil individual, având mai cu seamă în vedere resturile osteologice prelucrate sau pregătite în vederea prelucrării. În momentul descoperirii, în vasul spart am găsit un amestec de cenușă, sol și mici fragmente de cărbuni, care în urma unei soliflucțiuni locale s-a amestecat parțial cu argilă. Dar, întrucât nu s-a făcut o analiză chimică a conținutului lui, mai cu seamă a cenușii în vederea identificării unei eventuale depuneri de cenușă umană, ar fi riscant să avansăm pe această linie o ipoteză cât de cât plauzibilă. Desigur, n-ar fi fost imposibil să ne aflăm în fața unei urne funerare, deci a unei “depuneri funerare”, dar lipsa mai sus amintitelor expertize îndeamnă la prudență. Cu certitudine este însă vorba de o “depunere” (chiar dacă nu funerară) ce va fi fost făcută de către un număr mic de persoane, întrucât morfologia peșterii limita numărul participanților.

¹ Determinările specifice au fost realizate de către dl Adrian Bălășescu (MNIR – CNCP), căruia îi mulțumim și pe această cale.

Datând, așa cum am văzut mai sus, în limitele sec. IV–III a.Cr., "depunerea" poate fi legată de membrii unei/unor comunități getice, știut fiind faptul că în aceea perioadă nordul podișului Mehedinți era populat de aceste comunități care au lăsat în preajma Topolniței numeroase dovezi de locuire, atât la intrările peșterilor din zonă – vetrele din Galeria Vetrelor–Topolnița, unelte și arme din fier în grotlele din Fața Prosecului, cuptoarele de prelucrat fier în Cireșu. În Lunca Ponorețului, în vecinătatea peșterii Epuran, am colectat fragmente de hematit folosit ca minereu de fier pentru centrul siderurgic local.

* * *

Cea de a doua "depunere" a fost descoperită tot într-o peșteră. Este vorba despre **Peștera Cloșani**², situată în comuna cu același nume, județul Gorj, în versantul drept al Motrului Mare, la o altitudine absolută 440 m și cca. 100 m deasupra talvegului. Peștera și vecinătățile ei sunt intens vizitate și temeinic studiate interdisciplinar de peste 40 de ani. Surprinzător, în cursul unei acțiuni de ecologizare a Galeriei Laboratoarelor din peștera Cloșani, un grup de elevi, membri ai clubului speologic **Delta** din Tulcea, au descoperit la numai 20 m spre sud de intrare și pe același nivel de carstificare, o cavitate nouă. După o intrare scundă de 40/80 cm urmează un culoar strâmt care obligă la avansare în poziția târâș. După numai câțiva metri, planșeul orizontal se frânge trecând într-un puț vertical de 4 m adâncime care se poate coborâ prin cățărare liberă (fig. 3). La baza acestui puț se află o nișă de 0.8 m adâncime în care exploratorii au descoperit trei vase de ceramică de diferite dimensiuni și forme, precum și câteva fragmente ceramice de mici dimensiuni, provenind de la un al patrulea vas ce nu a putut fi reconstituit. Vasele erau culcate pe o parte și nu conțineau nici un fel de resturi.

În continuare, galeria avansează încă circa 35 m spre nord–vest, având o lungime totală de 56 m. Exceptând câteva pasaje scunde, este înaltă de până la 7 m și foarte frumos ornată cu stalagmite, draperii și stalactite. Cu excepția vaselor nu s-a observat nici o altă urmă a unei prezențe umane.

Piese din această "depunere" se rezumă la un vas bitronconic cu gâtul relativ înalt, buză puternic evazată și ușor teșită, el având pe linia diametrului maxim patru proeminențe organice (fig. 4/1); și la două cești, una de formă tronconică cu toartă supraînălțată și buza ușor răsfântă spre interior (fig. 4/2), cea de a doua bitronconică, buza ușor evazată și toarta supraînălțată (fig. 4/3). Întregul complex aparține epocii hallstatt-iene (probabil Hallstatt A) cele două cești însă având similitudini cu piese ale epocii anterioare, respectiv epoca Bronzului.

Deoarece vasele nu puteau ajunge intacte prin cădere în nișa de la baza puțului, este clar că cineva le-a transportat cu grijă, coborând cu ele pasajul vertical de 4 metri, după care le-a depus acolo. Este de presupus că singurul motiv pentru care ele au fost transportate într-o peșteră mică, mult mai greu accesibilă decât Peștera Cloșani (aflată la numai 20 m distanță), coborâte în puț și apoi abandonate în nișă fusese unul ritual, legat probabil de cultul morților și nu numai. Deoarece în alte situații vasele ce însoțeau "depunerile funerare" sau de alt gen din peșteri puteau conține alimente, este plauzibil ca și în vasele de la Cloșani să fi fost puse grâne, bucăți de carne, etc. Dar acestea au fost consumate de rozătoare și mustelidele care frecventează cavitățile carstice. Aceasta ar explica de ce vasele au fost găsite goale și culcate pe o parte, deși este de presupus că inițial ele au fost depuse în poziție verticală. Ipoteza este susținută, eventual, de identificarea în galerie, în diferite puncte, a unor fragmente izolate de oase de capră.

Ca și în cazul "depunerii" din Peștera Cloșani este riscantă ipoteza unei "depuneri funerare" dată fiind tocmai lipsa oricăror resturi din interiorul vaselor. De asemenea, contextul morfologic al zonei în care s-au depus vasele limita strict numărul participanților la respectivul "ritual".

² Materialul arheologic pe care se bazează expunerea de față este înregistrat la Institutul de Speologie "Emil Racoviță" și se află expus la Muzeul Speologic Subteran din Peștera Cloșani.

Addenda

În cursul unor prospecțiuni geologice pe Valea Cernei autorul a descoperit o peșteră nouă, suspendată într-un perete vertical în versantul stâng al văii, în dreptul sectorului 7 Izvoare Reci. Peștera este situată la 180 m altitudine relativă și, deși intrarea sa este vizibilă de la distanță, pentru a urca la ea este necesară escaladarea unui pasaj aproape vertical, dificil, din cauza prizelor foarte instabile. După un portal impunător, de cca 8 m înălțime, urmează o galerie foarte scundă, apoi o sală mai spațioasă, uscată și lipsită de speleoteme, cu planșeul orizontal presărat cu fragmente angulare de calcar desprinse din boltă. O acumulare de pietre de la baza peretelui estic ni s-a părut a nu fi naturală. După îndepărtarea unui strat de o jumătate de metru de bolovani am găsit un vas simplu de lut, de cca 25 cm lungime, cu două toarte simetrice, fără ornamentații, vas asemănător cu ulcelele încă în uz în Oltenia. Vasul avea un capac din lut întărit și conținea bulgări de argilă amestecată cu sol, de culoare cenușiu închis. Este probail ca unele populații din zonele bogate în peșteri să fi perpetuat un ritual străvechi, încredințând muntelui diverse ofrande puse într-un loc secret.

Bibliografie

- G. Halasi *et alii* 1985 *Archaeological discovery in the "Izbucul Topoliței" Cave, în Travaux du l'Institute de Speologie "Emil Racoviță" 19.*
- G. Halasi, I. Emödi *Descoperire arheologică în Peștera Izbucul Topoliței, în SCIVA 36, 3.*

Fig. 1. Zona "depunerii" din Peștera Epuran.

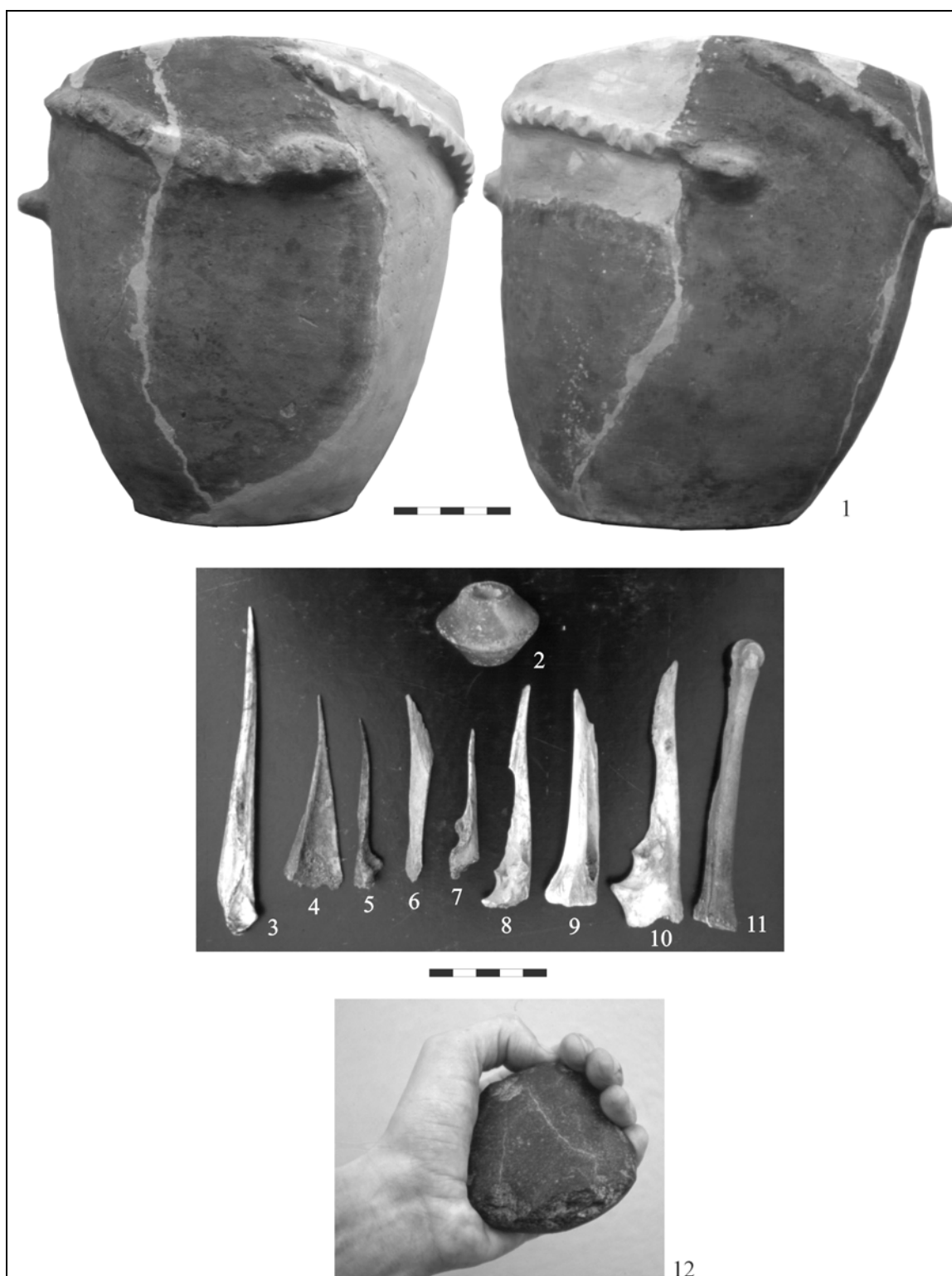

Fig. 2. Piese din “depunerea” din Peștera Epuran.

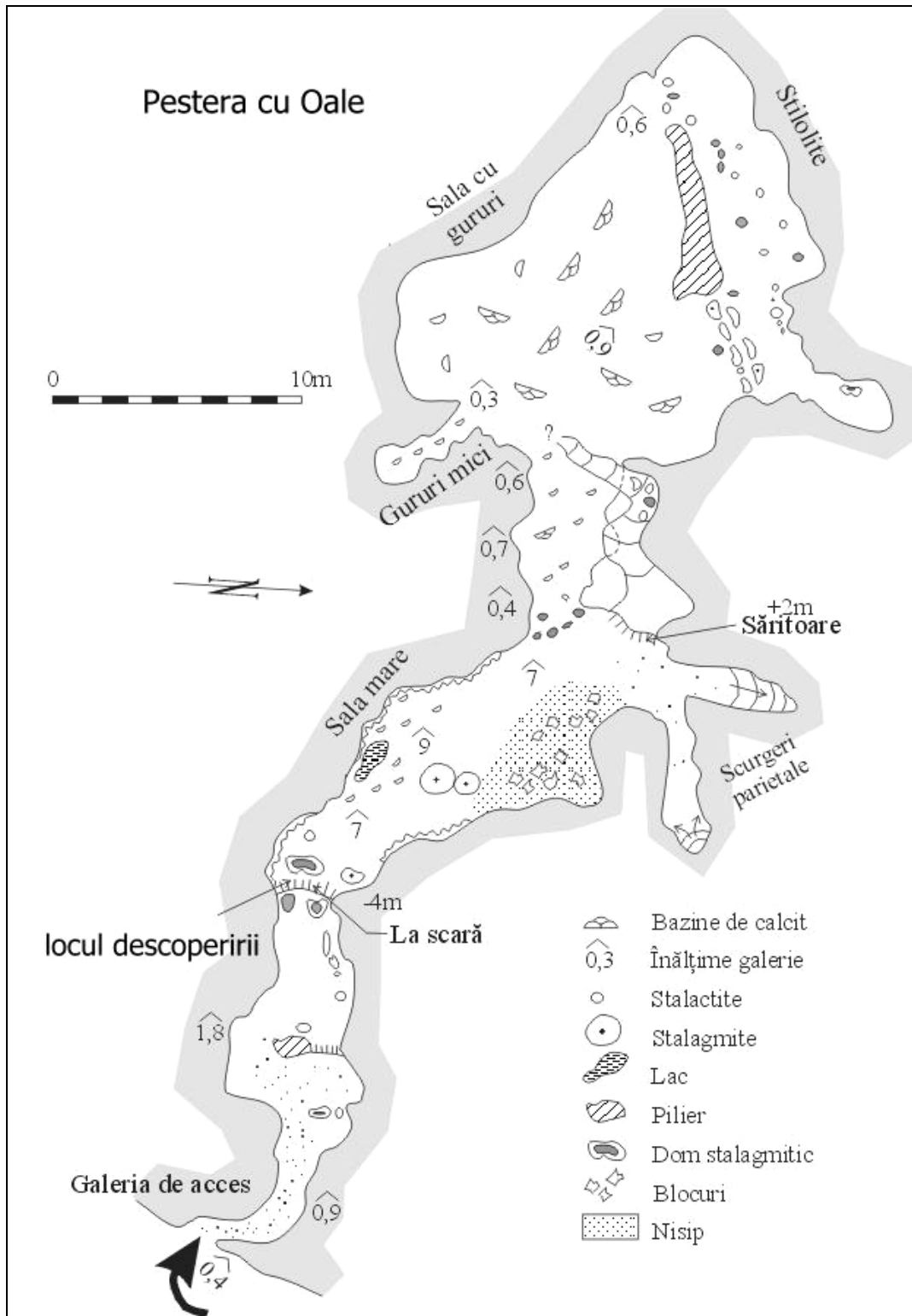

Fig. 3. Planul Peșterii Cloșani (după M. Dobrescu, Fl. Dăianu – Clubul Speologic *Delta* Tulcea).

Fig. 4. Vase hallstattiene din Peștera Cloșani.